

Aspecte ale profetismului literar în pașoptismul românesc

Crina POENARIU*

Key-words: *literary prophet, Romanian Biedermeier romanticism, national liberation, contemporary prophecy*

Profeția biblică a fost descrisă, sugestiv, drept „o viziune comprehensivă a condiției umane”, în traseul ei de la creație la salvarea finală, viziune pe care Northrop Frye o vede, *mutatis mutandis*, sinonimă „imaginației creatoare”. În acest cadru, profetul modern „vede omul într-o stare de alienare, cauzată de propriile lui rătăcirii” (Frye 1999: 167). Mai mult, în accepțiunea lui Gilbert Durand, „omul Făgăduinței” sau „omul profetic” se înalță în fața unor „măști specializate” ale alienării omului, străin de revoltă sau de contestație, fiind „cel care recheamă la ordine” și cel care „restabilește principiul ordinii” ce-l „desfigurează” pe om. Pe seama artiștilor romantici este pusă această titulatură de *profeți*, oameni care invocă „figura omului primordial”, „depozitar al făgăduinței” și care au în ei puterea imanentă „de a accepta sau a respinge accesul la similitudinea cu divinitatea” (Durand 2006: 55–56). În contextul teritoriului autohton, o serie de astfel de „rătăcirii” au generat în mod inerent nașterea unei elite care simțea condiția umană în cele mai intime resorturi ale ei. Dintre ele, pot fi amintite scindarea eului din concepția tradițională odată cu infuzia ideilor moderne în societatea românească a primei jumătăți a veacului al XIX-lea, profunda inegalitate socială datorată diferenței dintre clase, politica Porții otomane, disparitățile economice, lipsa accesului la educație pentru popor, industrializarea și „moda” dinspre țările occidentale, precum și nonconformismul atitudinii față de divinitate, în concurență cu teosofia tradițională. Pentru a realiza o schiță o câtorva trăsături profetice desprinse din perioada romantismului românesc în varianta sa Biedermeier, demersul de față introduce conceptul de *profetism* în sfera semanticii sale moderne, observând câteva dintre accepțiunile și condiționările sale moderne, accente ce se regăsesc, în mare parte, în literatura noastră pașoptistă.

Un profet al timpului său, Chateaubriand sintetizează magistral rolul profetului modern, în mijlocul convulsiilor sociale, a spiritului de revoltă și a sentimentului acut de transformare a societății tradiționale. În una dintre scrierile sale politice, el afirmă că, „pentru a-ți sluji patria cu adevărat, trebuie să te supui revoluțiilor care vin odată cu trecerea secolelor și, pentru a fi un om al țării tale, trebuie să fii un om al timpului tău” (Chateaubriand, *apud* Compagnon 2008: 97). Într-un mod specific literaturii, scriitorul-profet, „omul timpului său”, discută în termeni contemporani dilemele cu care se confruntă umanitatea în drumul ei

* Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu, România.

distructiv atât al sinelui, cât și al celuilalt, oferind soluții pentru depășirea situației problematice în care falsele speranțe create de falși profeți sunt urmate de anxietate și disperare (Watson 2009: 1–2). Această povară de a aduce societății ai cărei literați sunt „tălmăciri” cu privire la starea umanității este prezentă și în teritoriul românesc, vizând nu doar morala, ci și etica și emanciparea națională din perioada pașoptistă.

Profetismul în varianta sa modernă

În bibliografia profetismului modern poate fi semnalată o considerabilă polisemie ireductibilă, uneori angrenată în contexte polemice. Astfel, Renan îi numea pe profeți – *journalistes*, James Darmesteter – *socialiști*, Max Weber – *demagogi*, Charles Péguy – *sfinți*. Conferindu-le un loc privilegiat în escatologia socială, Ernst Bloch îi numea pur și simplu *utopiști*. Mai recent, ducând la extrem abordarea sociologică și eradicarea metafizicului, Bernard-Henri Lévy le spunea *resistants* (Néher, *apud* Antohi 1991: 98).

Totuși, exegezele profetismului tind să dividă tendințele de a percepe fenomenul „supranumirii” profetilor. Primul curent este cel care înțelege profetismul ca „atitudine anistorică, larg umană, condiționată de etică, dar subordonată, în ultimă instanță, arbitrajului metafizic al divinității”, iar cel de-al doilea plasează profetia în istorie, fiind un fenomen „legat de timpul și spațiul biblice, ai cărei istoriografi sunt profeți”. Dacă primului curent i se atribuie o retorică din domeniile psihologiei și ale moralei, discursul celui de-al doilea curent „vorbește limba istoriei și a metafizicii” (Néher, *apud* Antohi 1991: 98). În demersul de față vom înțelege *profetismul* drept o atitudine față de condiția umană și față de istoria națională ce izvorăște din semnificația primară a termenului, dar care, *mutatis mutandis*, îmbracă o culoare locală, specifică societății românești.

În sfera conceptuală a profetismului sunt cuprinse și elemente precum legitimitatea autorității profetice, condiția profetului în lume și, implicit, misiunea sa, precum și viziunea sa cu privire la viitor. Astfel, sinonimul autorității profetice poate fi considerat, în lumea modernă, „pluralismul cultural”, pe care Northrop Frye îl legitimează autorității ascunse a subiectului artistului, o autoritate ascunsă care, în ciuda nerecunoașterii sociale, face obiectul loialității subiectului artistului (Frye 1999: 166–167). Discursul profetic poartă în mod imanent un mesaj social în întreaga-i structură, bazat pe o „vocație metafizică”. Teoreticienii profetismului modern consideră acest mesaj osmoza a trei dimensiuni: „tradiția și viața”, „esența și existența”, „Cetatea oamenilor și Cetatea lui Dumnezeu” (Néher, *apud* Antohi 1991: 100). Conștiința modernă este marcată în resorturile sale și de revolta prometeică și, pe fundalul acesta al revoltei, dar cu un alt tip de angajare, filosofii moderni reduc profetismul la condiția omului revoltat *par excellence*. El este legitimat cu puterea de a revendica în mod absolut ordinea unei „lumi drepte” în contextul unor mutații sociale care, începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea, modifică fundamental resorturile umanității, iar înțelegerea profetiei ca revoltă derivă tocmai din această nouă structură a mentalităților orientate spre rațional a statului și a societății moderne (Néher, *apud* Antohi 1991: 104). Cu privire la viziunea asupra viitorului, demersul modern al profetismului este concurat de o altă „viziune” asupra viitorului, concurentă ideii biblice conform căreia timpul nu este ciclic, ci ireversibil. Această viziune modernă este utopia, care-l implică pe om în „aventura viitorului”. Matei

Călinescu observă dublul aspect al utopismului viitorist în felul următor. Pe de-o parte, viitorul este soluția ieșirii din „coșmarul istoriei” – o istorie decadentă, în care utopistul nu-și găsește locul; pe de altă parte, concepția de viitor se conjugă cu „erezia” occidentală a ireversibilității timpului – aceasta datorită concepției de perfecțiune ce implică o repetabilitate *ad infinitum* (M. Călinescu 2005: 75). Aceste elemente și altele din sfera profetismului, anunță un „timp al profeților” în perioada pașoptismului românesc.

Un „timp al profeților” în varianta pașoptismului românesc

„Timpul profeților” este o sintagmă care ar putea, în mod legitim, să caracterizeze momentul culturii noastre din perioada pașoptistă. Această perioadă, prin dinamica sa și prin efervescența specifică unei mentalități a „începutului de drum”, cunoaște o serie de caractere specifice unui fenomen profetic, în care spiritul profeției este activat de împrejurări de criză în societate în diversele-i resorturi, în timp ce seismografiile acestor mișcări iau poziții în favoarea binelui societății respective. Ioana Bot a observat că transferul semantic al profetismului în laicitate, înglobat în atitudinea unui mesianism de tip naționalist, se reflectă în creația poezilor pașoptiști, care „deviennent les prêtres d’un nouveau culte, où la patrie est célébrée – suis le modèle de Michelet – comme un «dieu vivant»” (Bot 2003: 14–15).

Despre Biedermeier sau varianta romantismului întârziat – prezent și în țara noastră, Virgil Nemoianu ne spune că reprezintă „secularizarea unei secularizări” sau „microarmonia” unor societăți mai mici, în care segmente precum „naționalismul”, „radicalismul”, „socialismul”, sunt instrumente în calea transformării umane (Nemoianu 2004: 45–46). În acest context,

numitorul comun al acestor reduceri este istoria, divinitatea romantismului târziu; prin capturarea trecutului, ea garantează viitorul. Revenirea la starea paradisiacă este interpretată ca întoarcerea la un moment precis din istorie. Renașterea națională, reforma socială, restabilirea conservatorismului sunt momente istorice prin natura lor (Nemoianu 2004: 47).

Aceste elemente vor căpăta ecou la noi în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Dincolo de Carpați, în anul 1838, Barițiu se întreabă în gazeta „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, deși retoric, dar profetic,: „Dar voi, genii românilor, unde dormitați?”. „Răspunsul” va veni odată cu *Introducția* lui Kogălniceanu, moment sincron cu fenomenul „primăverii popoarelor”, cea renaștere a sentimentului național în țări din estul și centrul Europei, dintre care și Țările Române (Manolescu 2008: 151). Din punctul de vedere al emulației profetice, vom lua însă în considerare o perioadă mai largă a pașoptismului. În accepțiunea pe care Paul Cornea o dă pașoptismului românesc ca mișcare cultural-politică, acesta ia naștere după momentul 1821 – răscoala lui Tudor Vladimirescu și, timp de peste trei decenii, devine vectorul mișcării de emancipare a societății românești aflată în pragul modernității. Forma „conștientă de sine” a acestei mișcări se realizează plenar la „Dacia literară” și „Propășirea”, având ca repercursiuni mutații profunde în compartimentele spirituale ale societății și reflectă, pe plan ideologic, lupta pentru emanciparea națională și reorganizarea burghezo-democratică a statului (Cornea 1974: 5). Mesianismul acesta romantic, ca atitudine, cuprinde un element dinamic –

profetismul, demers în care scriitorii „se văd pe ei înșiși în ipostaze simbolice”, iar cuvintele lor au un „efect” profetic, cărora li se adaugă alte elemente de decor¹, ca semn exterior vizibil de adeziune simbolică la tagma profetilor din vechime (Călin 1975: 63). Accentele mesianice puternic manifestate în literatura noastră pașoptistă se regăsesc în special la Bălcescu și la Kogălniceanu, fiind impregnate de cauza libertății naționale (Călin 1975: 67). Cele două obiective majore ale doctrinei pașoptiste vizează tocmai acest aspect: „eliberarea națională și reorganizarea burghezo-democratică a societății” (Cornea 1974: 15), adică înfăptuirea libertății „din afară”, care va facilita înfăptuirea libertății „dinăuntru”, cum remarcă și Bălcescu.

Din definiția pașoptismului se poate constata că acesta cuprinde două componente ideologice, dispuse dialectic în dinamica epocii (Cornea 1974: 6–7), în fapt două direcții ale emulației profetice în epocă, ambele, deși rareori tangente, având totuși misiunea comună de a aduce o viziune mai bună asupra condiției românilor; cât despre programele direcțiilor, unele au fost ancorare în realitate, altele au sfârșit în utopie. Așadar, „luminiștii” sunt orientați spre valorile apusene, militând pentru reforme și educație ca elemente de emancipare ale „norodului”, în timp ce cultura capătă la ei accente pedagogice și utilitariste. Printre promotorii unei astfel de ideologii, Paul Cornea îi amintește pe Gh. Asachi, I. Heliade Rădulescu, P. Poenaru, profesorii școlilor naționale din Muntenia și Moldova și mulți ardeleni. Cealaltă componentă ideologică ar fi ramura „naționaliștilor, revoluționari și democrați”, care vor să accentueze acțiunea de emancipare culturală a poporului prin „luptă politică”. La ei apare ideea de angajare a literaturii, de „specific național”. Printre promotorii unui astfel de curent se numără, în opinia lui Paul Cornea, redactorii și colaboratorii „Daciei literare” și „Propășirii” – M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, C. Negri, C. Negruzii ș.a., gruparea radicalilor munteni – N. Bălcescu, C.A. Rosetti, I. Brătianu, Alecu Russo, precum și tânăra intelectualitate ieșită din școlile Blajului care, în mai 1848, a condus lupta pentru eliberare națională din Transilvania – S. Bărnăuțiu, A. Treboniu Laurian, Eftimie Murgu, Al. Papiu-Ilarian ș.a.

Situația dificilă în care se aflau acești „profeți” ai timpului lor se datorează „începutului de drum” pe care ei trebuiau să-l instituie, început ce vizează toate aspectele vieții, atât din punct de vedere politic și social, cât și cultural. Activitatea lor s-a extins în mai multe sfere, de la poezie la știință și de la învățământ la politică (Cornea 1974: 27).

Generația pașoptistă ilustrează în câmpul culturii noastre o psihologie care s-ar putea numi „a începutului de drum”. E situația cărturarilor care au privilegiul dar și riscul de a intra în arenă într-un moment de cotitură a istoriei, când o schimbare bruscă de perspectivă autoriză luarea în posesie a unor pământuri deșertice sau năpădite de vegetația trivială a locurilor abandonate. A „începe” e un act al tinereții, o dovadă de elan creator, de încredere în ordinea lumii (Cornea 1974: 26).

Această situație dificilă datorată fenomenului „telescopării” (concept introdus de Virgil Nemoianu) sau al „arderii etapelor” i-a făcut pe pașoptiștii români să se

¹ Vezi toga lui Heliade.

consume pe ei înșiși în fondarea temeliiilor, sleindu-se de puteri pentru activitatea ulterioară din noua structură societală, motiv pentru care nedreptul verdict al ingraturității va plana deasupra vieții lor încă de pe vremea domniei lui Al. I. Cuza. Jertfa adusă de ei pe altarul societății românești va fi curând aruncată în derizoriu, revirimentul având loc doar în posteritate (Cornea 1974: 28–29).

Detaliind profilurile lor, primii noștri profeți de sorginte romantică nu aderă la aspirații prometeene, adoptând un sentiment al religiozității care, în cazuri excepționale, trecea în limita deismului. Tendința de a introduce textul biblic în scrieri este una comună, fapt ce se observă chiar și în domeniul moralei, fundamentată în natură de către luminismul occidental. Schimbarea pornește din interiorul individului, din cele mai intime resorturi ale sale, vor spune un Heliade, Asachi sau Barițiu în gazetele lor, mutație în gândire care va duce nu doar la libertatea spiritului, ci și a individului (Cornea 1974: 186). Paul Cornea a evidențiat fără echivoc modul în care se naște „ideea națională” în conștiința primilor noștri romantici (Cornea 1976: 546–547). Criticul este de părere că nu există o relație de cauză-efect între criza feudalismului și apariția la noi a romantismului, ci mai degrabă în termenii unui context favorabil apariției unei noi paradigme de gândire a etnicului și naționalului, odată cu instalarea unei noi mentalități. În această „explicitare a noii mentalități”, discursul ia o formă „sensibilizată”, demarând o serie de mutații în gândire și expresie, în mod special artistică, în structura semnificatului.

Din punct de vedere tipologic, George Călinescu divide în două faze activitatea pașoptiștilor români – una a „mesianicilor utopici”, cealaltă a „mesianicilor pozitivi”. Din prima categorie fac parte „cântăreții ruinelor”, „damnații”, cultivând o estetică a decrepitudinii care își găsește un corespondent în lirica noastră la Cârlova și alții. Unul dintre precursorii mesianismului lui Heliade și C. A. Rosetti este Tudor Vladimirescu, cel care în scrisorile și în „proclamațiile” sale dă dovadă de un „stil viguros și biblic”.

Dar pre balaurii care ne înghit de vii, căpeteniile noastre zic, atât cele bisericești cât și cele politicești, până când să-i suferim a ne suga sângele din noi? Până când să le fim robi? [...] Că ne ajunge, fraților, atâta vreme de când lacrimile noastre nu s-au mai uscat! (Vladimirescu, *apud* G. Călinescu 1982: 130).

Printre mesianicii utopici, Călinescu îi mai numără și pe Gr. Pleșoianu, interesat de ideologia progresistă a literaturii române, promovând educația în mijlocul poporului prin manualele sale școlare și scrierile sale literare, pe C. A. Rosetti, care avea credința că „tot omul e dator să facă ceva bun pentru patria sa” (G. Călinescu 1982: 167). În sfera utopismului este inclus și limbajul Proclamației din 1848, infuzată de un stil mazzinian și o grandilocvență religioasă care-L considera pe Dumnezeu relevant prin intermediul națiunilor (G. Călinescu 1982: 170).

Din categoria mesianicilor pozitivi, caracterizați de un spirit critic și de un stil carbonar, pot fi enumerați Heliade, Kogălniceanu, Bălcescu ș.a. Despre unii, Călinescu are o părere destul de critică în ceea ce privește spiritul superior pe care îl adoptau². Pe de altă parte, pe mesianicii pozitivi Călinescu îi consideră apți de a

² Este și cazul lui Heliade, pe care G. Călinescu îl consideră lipsit de simțul practic, dezaxat și dezinteresat de realitățile din jurul său, și mai degrabă un utopist. D. Popovici consideră că

traduce „în termenii ei pozitivi” misiunea pe care ei înșiși și-au asumat-o, aceea de a profeti eliberarea națională. Concepția profetică a lui Kogălniceanu este lămurită în *Introducția* la „Dacia literară”, iar apoi în „Propășirea”, în vreme ce la Nicolae Bălcescu, un democrat și un progresist ce „glorifică omul providențial și eroul”, are un limbaj religios ce trădează puternica sa înrâurire în concepția implicării divinității în istoria națională.

În zadar glasu-mi, unit cu al unui mic număr, strigă „războiu și răzbunare!” Nici un echo puternic nu-i răspunde în mulțime. Îmi ascunsei atunci ochii cu mâinile mele mele ca să nu mai văd această umilitoare priveliște și din inima-mi zdrobită scăpă aceste cuvinte „Dumnezeul părinților noștri ne-a părăsit” (Bălcescu, *apud* G. Călinescu 1982: 190).

Fără a discuta calitatea de „original” sau „fals” în termenii călinescieni ai *Cântării României* a lui Alecu Russo, ne vedem totuși nevoiți a sublinia câteva dintre rândurile care, prin excelență, se aseamănă cu vorbele multor profeti biblici.

Domnul Dumnezeuul părinților noștri înduratu-s-a de lacrimile tale, norod nemângâiet, înduratu-s-a de durerea plămânelor tale, țara mea?...Nu ești îndestul de smerită, îndestul de chinuită, îndestul de sfâșiată? Văduvă de ficiorii cei viteji, plângite fără încetare pe mormintele lor, precum plâng și jălesc femeile displetite pe săcriul mut al soților (Russo, *apud* G. Călinescu 1982: 191).

Unul dintre poeții precursori ai modernității literare românești, Cezar Bolliac, parcurge etapa efervescentă a unirii principatelor române de la 1848, condiție unionistă la care aderă, atât pe plan politic, în articolele sale de teorie literară (*Către scriitorii noștri*, 1844; *Poezia*, 1846 etc.), dar și în poezii cu o tentă umanitaristă. Teoretician al misiunii sociale a poeziei, Cezar Bolliac vede în poezie o „facultate spirituală”, cu înrâurire creatoare. În epoca modernității noastre literare timpurii, poetul-profet – pe filieră socialist-utopică – militează pentru egalitatea claselor sociale, emanciparea femeii, desființarea proprietății ș.a. Un profet al „echilibrului între antiteze”, cu tangențe heliadești, el adoptă varianta mesianică a poeziei sociale într-o mare parte a creației sale poetice. O va exprima în arta sa poetică *La muza mea* (1847), în care este ilustrată „misia” prescrisă creștinului poet, prezentă mai apoi în alte poezii sociale cunoscute în epocă. Pledoaria sa este pentru echilibru social, un echilibru în care idealurile sociale pot îmbrăca haina poeziei, producând o revoluție în conștiință, revoluție ce se vrea mântuitoare. Fără a fi un manifest, poezia sa are un profund accent umanitarist. Poeziile sale sociale, influențate și de tehnica lui V. Hugo, se desfășoară ca argumente ce pregătesc o concluzie umanitaristă. Poetul, în concepția sa, este un factor social combatant, aspirând spre redescoperirea religiei Rației și a libertății, în ciuda opoziției pe care o poate întâmpina, opoziție ce ar duce chiar la sacrificiu de dragul „misiei”. În acest sens, concluzionând, unul dintre cele mai asemănătoare profile ale generației pașoptiste cu misiunea profetilor biblici este realizat de Paul Cornea:

mesianismul heliadesc este tributary influențelor franceze și idealului său politic umanitarist, în timp ce enciclopedismul este un produs al împrejurărilor (Popovici 1977: 313). Structural, Heliade este un revoluționar, motiv pentru care atitudinea sa profetică își găsește resortul în aceste latențe revoluționare, deși, spre sfârșitul vieții, entuziasmul i se va diminua.

Angajați de timpuriu în lupta împotriva ordinii feudale, au trăit hăituiți și în nesiguranță, în marginea societății, ocupând posturi subalterne ori nestatornice, fiind amenințați, clipă de clipă, de rigoarea represivă a stăpânirii. Îndeosebi după înfrângerea revoluției de la 1848, când și-au văzut averea risipită, căminele pustite, nădejțile spulberate, și au trebuit, cu obidă și cu jale, să ia drumul lung al pribegiei – ei au cunoscut experiența dramatică a suferinței, a unei suferințe cu atât mai crude cu cât era, deoptrivă, materială și morală (Cornea 1974: 28).

Perioada ce a urmat înfrângerii de la 1848 a fost o perioadă a exilului, în care pașoptiștii români au pus problema societății românești în termenii acordului dintre „național și social” (Cornea 1974: 17), influențați și de realitățile națiunilor în care erau exilați. Această perioadă surprinde două tendințe. Prima este cea a „revoluționarilor din exil”, care „trăiesc dezastrul cu feroare, amestecând luciditatea dureroasă a analizei cu speranța mesianică într-o resurrecție salvatoare”; cea de-a doua este marcată de „perioada refluxului revoluționar”, o perioadă în care interioritatea este mai accentuată, într-un mod depresiv, cu „oftări neputincioase” și „voința de a experimenta condiția umană până la limită”. În cea de-a doua perioadă, tabu-urile religioase sunt explorate, iar imaginea condiției umane este împinsă până în zona miticului (Cornea 1974: 187–188). Înainte de 1848, dar mai ales după acest an al înfrângerii revoluției, se petrec mutații în imaginea poetului, căpătând valorile „profetismului oracular și mesianic” în descendența lui Victor Hugo, dar și al nonconformismului religios sub forma „luciferismului byronian” (Cornea 1974: 191). Perioada exilului revoluționarilor va fi una în care profilul lor profetic va prinde contur. La unii dintre ei, cum este exemplul lui Heliade Rădulescu, imaginea profetului din vechime devine întruchiparea propriilor destine, mai ales a destinelor poetice³.

Discursul profetic pașoptist

În profetia modernă, „adevăratul” subiect este unul grandios, care „transfigurează prezentul” (Antoși 1991: 98). Limbajul „generației mesianice” din perioada emulației pașoptiste este subordonat, cum observă și teoreticienii acestei mișcări, „unor deziderate ale momentului istoric” (Beșteliu 1978: 20). „Limbajul” vremii a fost unul „colorat”, îmbibat de patetism și teatralism, în mod special la munteni, dar ilustrând tinerețea limbii și a structurii sufletești aflate în construcție. Literatura acestor patrioți are un aspect propagandist, având misiunea clară a emancipării naționale. Paul Cornea motivează lipsa capodoperelor din această perioadă prin prisma vicisitudinilor cărora acești profeti ai timpului lor au fost supuși (Cornea 1974: 34). De aceea, literatura este privită în epocă din două perspective: una ca „mijloc” – îndeplinind o funcție educativă și propagandistică, o alta ca „scop”, ca „artă a cuvântului”.

Discursul profetic specific generației ce debutează în perioada premergătoare anului 1848 este cuprins atât în publicații, scrisori, memorii ș.a., dar și pe plan poetic, deși fără instrumentele necesare, însă adecvate vremurilor și împrejurării. Creația lirică va manifesta un spirit de emulație tot mai ridicat în rândurile

³ La Heliade Rădulescu există un puternic paralelism în *Descrierea Europei* dintre istoria exodului poporului Israel și cea a destinului românilor, iar Moise devine simbolul eliberării, întruchiparea absolută a profetului.

scriitorilor pașoptiști, chiar dacă nu a semnalat o literatură poetică a capodoperelor. Ioana Bot a observat că lirica pașoptistă are două axe principale, aflate sub sfera modelului lamartinian. Cea dintâi surprinde „le messianisme de l'idéologie révolutionnaire”, în care discursul capătă forma unui „appel au combat ou annonce d'un avenir d'or («viitor de aur țara noastră are/și prevăd prin secolii a ei înălțare...»)\”, în timp ce retorica poeziei dezvoltă „un discours à la rhétorique souvent exhortative, ayant le goût des amplitudes et du récitatif exemplaire”. Cea de-a doua axă este ilustrată de „une espèce de panégyrique historique, évoquant (ou imaginant) les scènes d'une histoire exemplaire” (Bot 2003: 14–15).

Imaginarul discursului generației mesianice este hiperbolizat, adesea noțional, invocându-se, de altfel, motive specifice unei epoci marcate de o fervoare în structurile societății, moment în care vechilor structuri politice li se ia legitimitatea, iar noile structuri, încă situate în viitor și, până la 1830 considerate utopice, încep să prindă contur. Din imaginarul discursului nu lipsesc „noaptea, ruina, cimitirul, grandilocvența retorică a meditației”. Cu toate acestea, sentimentul zguduirii resorturilor este de-abia în stare incipientă la primii noștri romantici, motiv pentru care la Cârlova ruinele sunt „monument slăvit”, pentru Alexandrescu un motiv de reflecție asupra trecutului glorios, iar la Heliade Rădulescu sunt substituite unor alte motive istorice, cum ar fi bătăliile sau evocarea unor eroi naționali (Beșteliu 1978: 44).

Constantin Ciopraga consideră că acest romantism preeminescian este „îmbibat de sevă populară, se afirmă pe un fundament social specific, subliniat energetic, apt să dinamizeze” (Ciopraga 1997: 28). Gheorghe Crăciun se arată mai sceptic cu privire la conștiința literară a pașoptiștilor, lipsind-o de „accente particulare” sau de o „individualitate subiectivă specifică” în domeniul creației. Criticul vede în „tonul sec, didactic, înecat în entuziasm facil” o lipsă a unei condiționări interioare, prea cuminte în raport cu gândirea romantică revelatoare (Crăciun 1998: 49). Totuși, Ciopraga vede în generația pașoptistă o generație convinsă de „necesitatea acțiunii”, ceea ce înseamnă că elemente profetice ca „oda patriotică, balada, legenda istorică, literatura cu mesaj, patosul hugolian” întregesc acest „risorgimento” românesc. Romantismul acesta de tip Biedermeier este „antipaseist”, nefăcând rapelul la acel „bon vieux temps” sau „die gute alte Zeit”, ci mai degrabă întruchipând dialectica echilibrului și „spiritul realist”, prin fiziologiile și schițele balzaciene ale unor scriitori precum Russo, Negruzzi, Alecsandri ș.a. (Ciopraga 1997: 28). „Panlirismul” acesta prospectiv face imaginea unei societăți din viitor, cu accente eschatologice, dar și utopice.

Înscrind literatura în istorie, în această istorie „idolatră”, pașoptiștii de pe teritoriul țării noastre se angajează ca și cetățeni în această luptă istorică, acordând tematica literaturii sale la imperatiivele vremii.

Prin jocul dialectic între tradiție și inovație, fermentația difuză a spiritelor s-a organizat ca ideologie, iar cultura modernă românească și-a găsit formula proprie, departe de provincialismul singularizării, dar și de mecanica imitării servile a Apusului (Cornea 1974: 58).

La aceste elemente se adaugă și credința că divinitatea este complice cu istoria, care are menirea să acționeze justițiar. Sub semnul acestei justiții, scriitorii

epocii pașoptiste nu întrușchipează forțele vulcanice ale „sfărâmătorilor de idoli”, ci mai degrabă stau sub semnul tristeții elegiace, într-o primă fază, mai apoi a militantismului național. Lirismul pașoptiștilor, specific stării de criză în care se aflau, a mentalităților și a contextului istoric, este cuprins între două coordonate, între a fi „solitar” și a fi „solidar”, ceea ce face ca, la aceiași scriitori, să fie identificate două perioade de creație, în acord cu spiritul vremii. Romanticii noștri Biedermeier (spre exemplu, Heliade Rădulescu, Alecsandrescu, Cârlova, Hrisoverghi, Cuciuran, Bolliac ș.a.) prezintă, într-o primă fază, o „retorică a „însingurării” și a „frustrației”, a „ruperii punților și a bolii veacurilor”, iar sentimentul inadaptării și al refuzului este încadrat într-o ordine decadentă a lumii, pentru ca într-o fază ulterioară să declame sonor „încrederea în forțele sănătoase și intacte ale națiunii, speranța într-o redresare, în recâștigarea gloriei pierdute”, ceea ce semnifică o racordare a realului la normele idealului, o coordonare între „spirit și istorie” (Cornea 1974: 182–183).

În esență, contextul socio-politic din Țările Române – jugul otoman și influența neo-elenismului – favorizează o literatură tributară ideii de patrie și a „afirmării naționale” prin mai multe căi, dintre care „amintirea originii romanice”, „calea compasiunii față de degradarea prezentului” sau „fortificarea încrederii într-un viitor luminos” (Cornea 1968: 33). Aceste argumente și altele de felul lor susțin în mod legitim fenomenul profetismului literar, în speță cultural, din perioada pașoptistă. Profetismul acesta se delimitează de variantele sale occidentale moderne, întrucât fiecare națiune are istoria ei, iar momentele ei de criză, deși complementare cu ale celorlalte țări europene, prezintă idiosincrasii ce sunt relevate în operele scriitorilor pașoptiști, care definesc în istoria culturii și literaturii române un „timp al profeților”.

Bibliografie

- Antoși 1991: Sorin Antoși, *Utopica. Studii asupra imaginarului social*, București, Editura Științifică.
- Beșteliu 1978: Marin Beșteliu, *Imaginația scriitorilor romantici*, Craiova, Editura Scrisul românesc.
- Bot 2003: Ioana Bot, *Histoires litteraires. Littérature et idéologie dans l'histoire de la littérature roumaine*, Cluj-Napoca, Institut Culturel Roumain.
- Călin 1975: Vera Călin, *Romantismul*, București, Editura Univers.
- Călinescu 1982: George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediția a II-a revăzută și adăugită, ediția și prefață de Al. Piru, București, Editura Minerva, 1982.
- Călinescu 2005: Matei Clinescu, *Cinci fețe ale modernității*, Iași, Polirom.
- Ciopraga 1997: Constantin Ciopraga, *Personalitatea literaturii române*, Iași, Institutul european.
- Compagnon 2008: Antoine Compagnon, *Antimodernii. De la Joseph de Maistre la Roland Barthes*, București, Editura Art.
- Cornea 1968: Paul Cornea, *De la Alecsandrescu la Eminescu*, București, Editura pentru literatură.
- Cornea 1974: Paul Cornea, *Oamenii începutului de drum*, București, Editura Cartea românească.
- Cornea 1976: Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, București, Editura Minerva.

- Crăciun 1998: Gheorghe Crăciun, *În căutarea referinței*, Pitești, Editura Paralela 45.
- Durand 2006: Gilbert Durand, *Știința despre om și tradiția. Noul spirit antropologic*, București, Ideea Europeană.
- Frye 1999: Northrop Frye, *Marele Cod. Biblia și literatura*, București, Editura Atlas.
- Manolescu 2008: Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești, Editura Paralela 45.
- Nemoianu 2004: Virgil Nemoianu, *Îmblânzirea romantismului. Literatura europeană și epoca Biedermeier*, București, Editura Curtea veche.
- Norton 2000: David Norton, *A History of the English Bible as Literature*, Cambridge University Press.
- Popovici 1977: D. Popovici, *Studii literare*, vol. III, Cluj-Napoca, Editura Dacia.
- Popovici 1980: D. Popovici, *Studii literare. Santa cetate între utopie și poezie*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.
- Watson 2009: Khalilah Tyri Watson, *Literature as Prophecy: Toni Morrison as Prophetic Writer*, English Dissertations. Paper 50, în http://digitalarchive.gsu.edu/english_diss/50.

Aspects of the Literary Prophetism in the 1848 Romanian Literature

According to the modern shift in understanding the prophetic phenomenon, the literary prophet is a person that, using a contemporary rhetoric, foretells a better future for the society in which he/she lives in, and describes the human condition and its fall using literary tools. This fall is the main subject of many such prophecies. In the Romanian movement of Biedermeier romanticism, a series of writers – such as Ion Heliade Rădulescu, Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Vasile Cârlova, Cezar Bolliac and others – embody what we may call „the time of the prophets”, according to the demands of the national movement. In the name of these demands – political, social, economical and cultural – the literary prophets rise for the people, and their prophecy concerns the social despair, the rights of the peasants, national liberty, development of culture and correlation with the western societies, in a tone specific to a culture at its wake and in the moment of revolutionary times.